

DE GROOTE PEEL
als pleisterplaats voor
kraanvogels

door M. H. van Deursen
reservaatbewaker
STAATSBOSBEHEER, Ospel

Van alle rust- en pleisterplaatsen voor kraanvogels is het Staatsnatuurreservaat „De Groote Peel” één der belangrijkste van Nederland en naar sommige ornithologen beweren zelfs van West-Europa.

Van half oktober tot half november trekken deze machtige vogels van hun broedplaatsen in Noord-Europa naar winterkwartieren in Zuid-Europa en Noord-Afrika. In de peel valt de hoofdtrek in de laatste week van oktober.

Voor elke vogelliefhebber is het telkens weer iets onvergetelijks om van een hoog punt af of zomaar ergens op de grond de trek van deze vogels te kunnen observeren. Voor mij als reservaatbewaker van dit terrein is het ieder jaar weer een belevenis na dagenlang uitkijken eindelijk de kraanvogels weer te zien komen.

Grote troepen soms wel van enkele honderden vogels komen dan in formatie en in lange slierten uit noord-oostelijke richting het peelgebied binnenvliegen, gewoonlijk in de late namiddag, volgens de Zweedse vogelkenner Bengt Berg „Een levend snoer van paalen”.

Meestal worden ze eerder gehoord dan gezien. Het „kroee kroee” geluid is namelijk met oostenwind soms enkele kilometers ver te horen. Op grote afstand vliegen ze in V-formatie. Hoe meer ze de peel naderen hoe groter de opwindings onder de vogels wordt. Wanneer ze dan tenslotte de peel onder zich krijgen verandert de formatie en beginnen ze te dwarrelen, waarbij ze zich laten vallen tot soms enkele meters boven de grond. De waarnemer krijgt dan de indruk dat de vogels blij zijn na lange afwezigheid en na de lange dagvlucht hun pleisterplaats weer terug te hebben gevonden.

Het piepen van de jonge vogels en het geruis van de krachtige vleugels is duidelijk te horen. Ze vliegen laag en langzaam en dwarrelen door elkaar, zoekend naar een open vlakke om een goede rustplaats te vinden. Soms vliegen de vogels reeds zo laag dat hun poten de grond

raken maar vertrouwen de omgeving dan nog niet voldoende en cirkelen nog enkele malen rond voordat ze definitief neerstrijken.

Spoedig wordt alles rustig. Alleen het piepen van de jonge vogels is soms nog te horen.

Zodra het 's morgens licht wordt komt er leven op de rustplaats. De ene groep na de andere vliegt op om in de directe omgeving weer neer te strijken, het liefst op geploegde of pas met winterrogge bezaaide gronden. Ik merkte op dat in de laatste tien jaren van zesentwintig pleisterende of fouragerende troepen er vierentwintig op rogge-akkers of op pasgeploegde akkers aanwezig waren, terwijl er slechts twee op een weiland stonden.

Het is een blijde verrassing om 's morgens vroeg bij een terreinbezoek op een troep kraanvogels te stoten. Als ze alle met hun snavels in de grond wroeten en alleen hun brede ruggen te zien zijn, krijgt de toeschouwer op het eerste gezicht de indruk met een kudde schapen te doen te hebben. Bij goed toezien kan duidelijk het aantal jongen worden onderscheiden. Deze zijn namelijk donkerder van kleur en iets kleiner. Meestal staan de dieren in families bij elkaar. (zie de foto's van de heer Th. Mulder). Vaak lopen de jongen achter de ouden aan. Soms bedelen ze om voedsel.

Over de aard van het voedsel is bij de plaatselijke bevolking weinig bekend. De vogels werken regelmatig met hun snavels in de grond en maken daarbij soms maaiende en houwende bewegingen, zodat de kluiten aarde in het rond vliegen. Ook worden opvallende voorwerpen zoals stenen, botten of blikwerk grondig met de snavel bewerkt. Deze blijken daardoor later vol krassen en deuken te zitten.

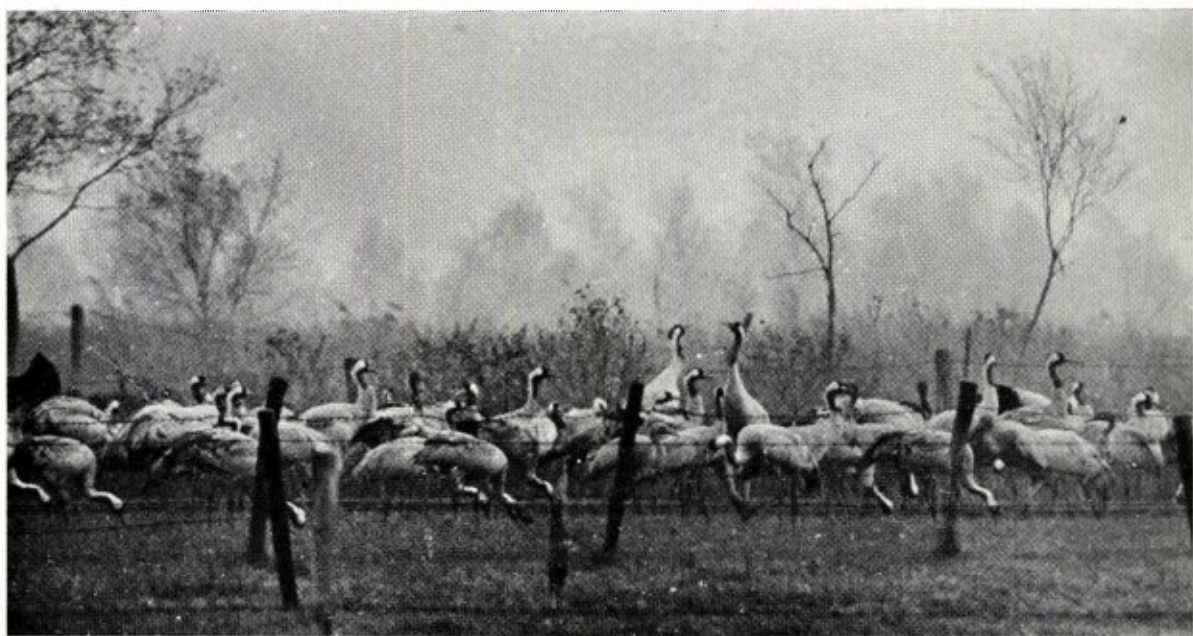
Roggeakkers, die enkele uren door zo'n troep kraanvogels zijn bezocht, zijn dikwijls geheel omgewerkt of losgewoeld. Merkwaa-digerwijs blijkt later, dat aan het jonge gewas geen enkele schade is toegebracht! Waarschijnlijk zoeken ze naar insecten of wormen.

Volgens door J. de Haan uit Weert bestudeerde literatuur („Christalé”) eten ze dierlijk voedsel, zoals wormen, engerlingen en andere schadelijke insecten die aan wortels van planten knagen, verder alle soorten bessen en soms ook mais. De Haan nam zelf meermalen waar dat ze de grond geheel omwoelden, zoals hierboven reeds beschreven is.

Het is een blijde verrassing op een troep kraanvogels te stoten.

Foto: Th. Mulder.

Pleisterende kraanvogels aan de rand van „De Groote Peel”. In deze troep staan tenminste 7 jonge vogels.
Foto: Th. Mulder.

Uit hun gedrag blijkt dat de vogels erg waakzaam zijn. Gewoonlijk staan enkelen met gestrekte halzen recht op (volgens de Lappen zijn ze dan zo groot als een mens) zodat ze op wachtposten lijken, die bij het geringste onraad alarm kunnen slaan. Is dit het geval dan steken ze alle halzen recht omhoog en gaan met enkele forse slagen en veel lawaai op de wieden, waarvoor ze een paar grote passen maken om beter van de grond los te komen.

Ze vliegen dan vaak naar een andere akker maar als de trekdrift groot is vliegen ze weg, meestal in Zuidwestelijke richting.

Het is interessant het wegvliegen van grote troepen kraanvogels te observeren. Na enkele honderden meters begint zich een V-formatie te ontwikkelen. Aanvankelijk wordt vooraan nog volop gedrongen en gewisseld van kopman of trekker. Na enkele minuten hebben ze hun hoogte bereikt en is de formatie gevormd.

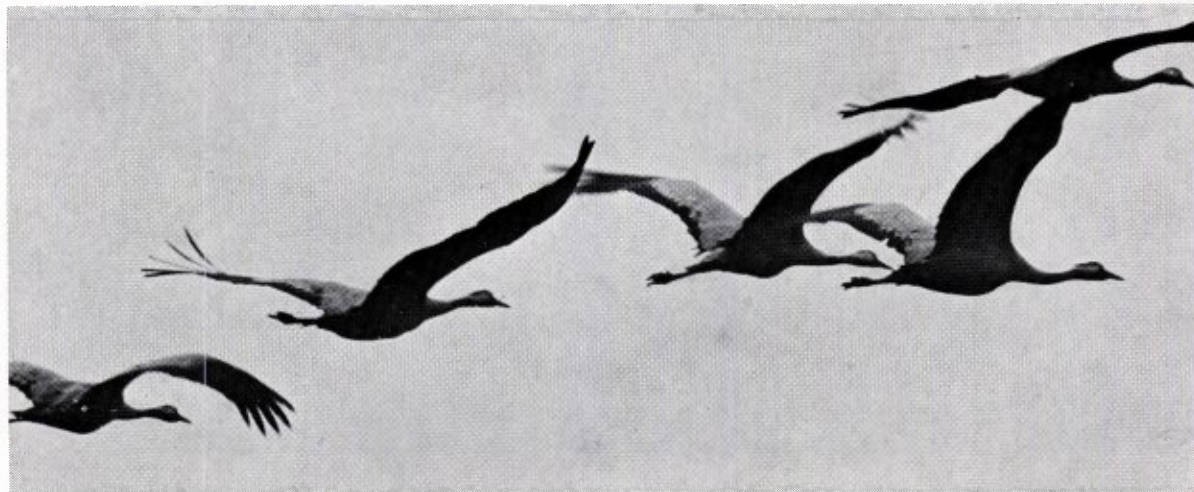
Het „Kroee Kroee” geluid is daarna nog lang te horen. De Limburgse volksnaam „kroene-kranen” is aan dit geluid ontleend. Ook zijn enkele plaatsnamen aan de vogels ontleend zoals b.v. de buurtschap „De Kraan” in de gemeente Nederweert (L) en „Kranendonk” in Noord-Brabant.

Het keltische woord voor deze vogel is garanu, waarin de wortel „gar” voorkomt dat schreeuwen betekent.

Voor allerlei interessante biologische gegevens en waarnemingen over voor- en najaars-trek elders in de provincie Limburg zij verwezen naar P. A. Hens, Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg, 2e herziene druk, (Publ. N.H.G. in Limburg, Reeks XV, 1964/65).

Hieronder laat ik enige overzichten volgen van trekgegevens uit de periode 1959-1969: trekdata in voor- en najaar, waarnemingen, waarbij duidelijk oude en jonge vogels afzonderlijk konden worden geteld; tenslotte worden twee tabellen met trekrichtingen in voor- en najaar afgedrukt.

jaar van waarneming	Aantal trekdagen		Eerste en laatste trekdata			
	voorjr.	najr.	voorjaar		najaar	
			eerste	laatste	eerste	laatste
1959	—	4	—	—	11.10	7.11
1960	1	2	29.3	—	5.10	—
1961	—	8	—	—	9.10	4.11
1962	—	2	—	—	21.10	7.11
1963	—	8	—	—	19.10	3.11
1964	1	7	14.3	—	4.10	29.10
1965	2	3	11.3	12.3	21.10	9.11
1966	—	14	—	—	12.10	26.10
1967	—	7	—	—	18.10	8.11
1968	—	13	—	—	14.10	5.11
1969	2	5	28.3	8.4	15.10	22.11

... een belevens als na dagenlang uitkijken de kraanvogels eindelijk weer komen.

Foto: Th. Mulder.

Waarnemingen waarbij de oude en jonge vogels duidelijk afzonderlijk waren te tellen.

1961	totaal	55	vogels, waarvan	4	jongen
1961	"	14	"	3	"
1963	"	25	"	4	"
1966	"	49	"	9	"
1966	"	51	"	5	"
1966	"	98	"	11	"
1966	"	47	"	7	"
1966	"	4	"	2	"
1967	"	56	"	4	"

Trekrichtingen in het najaar:

Van 54 vluchten vlogen
 26 groepen in zuid-westelijke richtingen
 13 groepen in zuidelijke richting
 8 groepen in westelijke richting
 3 groepen in zuid-zuid-westelijke richting
 3 groepen in zuid-oostelijke richting
 1 groep in noord-westelijke richting

Trekrichtingen in het voorjaar:

Van de 8 vluchten vlogen
 3 groepen in noord-oostelijke richting
 3 groepen in noordelijke richting
 2 groepen in oostelijke richting

Bovendien werd enkele malen opgemerkt dat troepen kraanvogels boven de peel van vlieg-richting veranderden.

De aantallen in één troep variëren van enkele tientallen tot dikwijls enkele honderden.

Kleine troepen verblijven af en toe enkele dagen in de omgeving, in het bijzonder ouden met een of twee jongen. Dergelijke kleine troepen zijn veel gemakkelijker te benaderen en te bekijken dan grote, en zeker wanneer dit van een auto uit geschiedt en de portieren van de wagen gesloten blijven.

De belangstelling die voor de kraanvogels bestaat neemt jaarlijks toe.

Door een té grote toeloop van belangstelling worden vaak onbewust vluchten vermoeide en hongerige kraanvogels opgejaagd en verstoord.

Om de rust op de pleisterplaatsen te behouden zullen in de toekomst meer beschermende maatregelen getroffen moeten worden. Gedacht zou kunnen worden om bepaalde delen van de peel gedurende de laatste weken van oktober en de eerste week van november voor het publiek af te sluiten.

OPNIEUW EEN FOSSIEL MENSELIJK DIJBEEN OPGE BAGGERD TE BEEGDEN

door

D. P. ERDBRINK ¹⁾ en J. TACOMA ²⁾

Algemeen

Wat de vondstomstandigheden van het hier te beschrijven stuk betreft, kan slechts worden vermeld, dat deze niet afwijken van die der door ons in 1966 en 1968 beschreven vondsten. Als ouderdom kan voorlopig, zolang geen absolute ouderdomsbepaling gemaakt kan worden, slechts als schatting worden aangegeven dat het bot evengoed uit het bovenste Pleistoceen als uit het onderste Holoceen kan stammen uit de afzettingen in de uiterwaarden van de Maas bij Beegden, waar het werd opgebaggerd even vóórdat het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie te Leiden het stuk op 10 december 1968 in handen kreeg.

Dank zij de welwillende medewerking van Dr. K. P. Oakley en Miss Th. Molleson van het sub-department of Anthropology, dept. of Palaeontology, van het British Museum (Natural History) te Londen, werd een monster van dit femurfragment op zijn stikstofgehalte onderzocht. Dit bleek 3,53% te bedragen, een percentage dat niet sterk afwijkt van dat der in de naaste toekomst nog door ons te beschrijven acht schedels en schedelfragmenten, die te Beegden zijn opgebaggerd. Het mag wellicht als bekend worden verondersteld, dat Oakley deze stikstofbepalingsmethode toepast als een ruwe indicatie voor het relatief qua ouderdom wel of niet vergelijkbaar zijn van fossielen uit ongeveer gelijksoortige afzettingen (Oakley, 1964, p. 3). In dit geval kan dan ook wel worden aangenomen, dat het femurfragment en de nog te beschrijven schedels (3,88% - 4,43% N) zowat even oud zijn. Wij stellen voor, het hieronder beschreven stuk fossiel dijbeen voortaan aan te duiden als „Beegden 13”, daar Beegden 5 tot en met 12 dan de nog te beschrijven schedels zijn.

Onze dank gaat uit naar de Directeur en naar de Conservator van de afdeling Paleontologie

¹⁾ Zoölogisch Laboratorium der Rijksuniversit. Utrecht, Janskerkhof 3.

²⁾ Laboratorium voor Medische Anatomie en Embryologie der Rijksuniversiteit Utrecht, Janskerkhof 3A.